

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

พลังแห่งสมาธิในคัมภีร์พุทธโบราณ

The Power of Meditations from Ancient Buddhist Manuscripts

พระมหาอริยะ อริยชัย (ถิรทินรัตน์) และ พระปลัด ศานิตย์ นิจจุงคุโณ (พงษ์จตุรา)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Phramaha Ariya Ariyajayo (Thiratinrat) and Phrapalad Sanit Niccaṅguṇo (Pongjatura)

Buddhapanya Sri Dvaravati Sangha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: ariyajayo@gmail.com

Received 6 January 2024; Revised 8 April 2024; Accepted 28 April 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “พลังแห่งสมาธิในคัมภีร์พุทธโบราณ” จากการศึกษาพบว่าพลานุภาพของจิตที่รวมเป็นหนึ่งตั้งมั่นแนบแน่นอยู่ในสภาวะอันบริสุทธิ์หลุดพ้นจากนิวรณ์ธรรมไปตามลำดับนั้นคือ สมาธิจิต ซึ่งมีบันทึกปรากฏอันเป็นปาหิมุตตะกะในคัมภีร์พุทธโบราณเก่าแก่หลายฉบับก็ล้วนมุ่งหวังให้อุชฌิมเกิดองค์ความรู้ และความเข้าใจถึงคำสอนในพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเจริญสมาธิภาวนา จนบรรลุถึงประสบการณ์ภายใน มีธรรมภูมิสมัย อันน่าอัศจรรย์เกินกว่าที่องค์ความรู้ใดใดในสากลโลกนี้จะพิสูจน์ทราบได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่นการไปนรกสวรรค์ข้ามภพภูมิ การระลึกชาติหนหลัง น้อมจิตสอดส่องไปเห็นการเกิด และการดับของสัตว์โลกทั้งหลาย ที่ปรากฏในวิชาคือความรู้แจ้ง หรือความรู้วิเศษแบ่งโดยพื้นฐานมีวิชา 3 ประการ จากนั้นสามารถขยายความโดยพิสดารจนบรรลุวิชา 8 ประการ หรือการเจริญฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญา ได้แก่ความรู้ยิ่ง อีก 6 ประการ พลังอันเป็นอจินไตยเหล่านี้ล้วนเกิดจากพลานุภาพแห่งการฝึกสมาธิ เจริญสติ จนมีดวงปัญญาสว่างไสว จิตใจผ่องใสไปสู่สุคติโลกสวรรค์ บรรลุมรรค ผลนิพพานได้

คำสำคัญ: พลัง, สมาธิ, คัมภีร์พุทธโบราณ

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

Abstract

This academic article aims to explore “The Power of Meditations in Ancient Buddhist Scriptures”. According to the study, the power of mind as one is gathered in a state of pure liberation from Nīvaraṇadhama respectively. In that order, Samādhi which is recorded as Pālimuttaka in various ancient Buddhist scriptures. These are all purposes for the posterities to have a body of knowledge and comprehending Buddhist teachings related to meditation practice until reaching the inner experience of meditative knowledge. These phenomena are more astonishing than any body of knowledge in the world which can be proven by scientific means such as traveling to hell, to heaven across the realm, remembrance of the past, considering the birth and the extinction of all beings. Vijjā is enlightenment or the magic knowledge divided on the basis of 3 knowledge, then they can be expanded in an extraordinary way until attaining 8 knowledge or the development of meditation, which is the fundamentality of Abhiññā namely the other six great knowledge. All these unimaginable powers arise from the vigor of the meditation and mindfulness until the wisdom is lit up with pure mind that meditators are able to pass to the heavens, attain paths, results, and Nibbāna.

Keywords: Power, Meditation, Ancient Buddhist Manuscripts

บทนำ

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสวาระพระบาลีไว้อันมาใน สังยุตตนิกาย มหาวรรค สัจจสังยุต สมာธิวรรค สมာธิสูตร ว่า “สมาธิ ภิกขเว ภาเวถฯ สમાหิตโต ภิกขเว ภิกขุ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเจริญสมาธิ ภิกษุผู้มีสมาธิย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง”(ส.นิ. (บาลี) 19/1071/161, ส.นิ. (ไทย) 19/1071/583.) เป็นต้นนั้น ทรมณ์พระพุทธรูปประสงค์จะให้ผู้ปฏิบัติหมั่นทำสมาธิของตนให้เจริญขึ้นเพื่อที่จะได้รู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ 4 สิ่งนี้เป็นทุกข์ สิ่งนี้เป็นเหตุเกิดทุกข์ สิ่งนี้เป็นความดับทุกข์ สิ่งนี้เป็นหนทางสู่ความดับทุกข์ เพราะในอรรถกถาของพระสูตรนี้ได้ขยายความเพิ่มเติมถึงพลาณภาพแห่งสมาธิอีกว่า “ภิกษุเหล่านั้นได้ความที่จิตมีอารมณ์อันเลิศเป็นหนึ่งอย่างนี้ เจริญกรรมฐานแล้ว ก็จักบรรลุคุณวิเศษได้” (ส.นิ.อ.(ไทย) ภาค3-/1071/498.) เมื่อเทียบเคียงอัตถสาระกับคัมภีร์สมาราชสูตร ของนิกายมหายานิกะ อันมาในพุทธศตวรรษที่ 7-8 แคว้นคันธาระ เมืองกิลกิต-บามิยัน แบบที่ 1 ที่กล่าวถึงพระบรมโพธิสัตว์จะเข้าสมาธิ ด้วยการระลึกถึงพระรูปกาย และพระพุทธรูป ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการไม่คบคนพาล คบบัณฑิต มีศีลบริสุทธินั้นเจริญเมตตาภาวนา โดยกล่าวถึงในคาถาที่ 4 ว่า สมาย่อมเข้าถึงพระพุทธรูปอันเป็นอจินไตย และคาถาที่ 9-12 ในพระคัมภีร์ว่า อาณิสสของการตรีกะลิกนั้นก็ถึงพระพุทธรูปภายในสมาธิจะทำให้จิตสงบตั้งมั่นมีความรู้กว้างขวาง สามารถมองเห็นพระพุทธรูปเจ้าหลายพันโกฏิ หรือมากกว่าเม็ดทรายในแม่น้ำคงคา แล้วจึงตั้งความปรารถนาถึงพระโพธิญาณอันเป็นอจินไตย ส่วนในคาถาที่ 16-19 ก็ได้อธิบายว่า ในจุดที่สมานิจิตเกิดจากการดำรงมั่นคงในพระธรรมกาย ใจจะยิ่งแนบแน่นอยู่กับพระพุทธรูป และพระพุทธรูปทั้งหลายสามารถตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งในอนาคตพร้อมกับเคารพสักการะพุทธานุภาพอันยิ่งใหญ่ ความระลึกถึงที่อยู่กับพระพุทธรูปเจ้าไม่จางหายไป จะส่งผลให้ยามเจ็บป่วยไข้ใกล้ละสังขารไม่ถูกครอบงำด้วยทุกขเวทนาทั้งหลาย (ชนิดา จันทราศรีไศล บ.ศ.9, 2557) จากสารัตถะข้างต้นจึงสามารถ

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

อนุมานได้ว่ากำลังอันเกิดจากสมาธิที่ตั้งจิตระลึกถึงพุทธานุสติ ธรรมานุสติ และสังฆานุสตินั้น มีอานุภาพไม่มีประมาณ

พลาณภาพแห่งสมาธิ ก่อเกิดวิชาสามประการ

คำว่า “วิชา” มีความหมายว่ารู้แจ้ง แบ่งเป็น 3 ประการในเบื้องต้น และ 8 ประการในเบื้องปลาย โดยมีรูปวิเคราะห์ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา สัคคกัณฑ์ หมวด จิตตาทิวัณณนา การพรรณนาชื่อของจิตเป็นอาทิ ได้ตั้งรูปวิเคราะห์ไว้ว่า “วิทติ ชานาตีติ วิชา ปัญญาที่รู้ชื่อว่าวิชา โดยมี วิทฺ ลงในอรรถว่า ญาณ ลง ย และ อาปัจจัย ท้ายที่สุดธาตุ อาเทศ ทฺย เป็น ช ซ้อน ช แล้วลบสระด้านหน้าเสีย เพราะอำนาจของ ย ปัจจัย”(พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์), 2459) ซึ่งเมื่อกล่าวอธิบายความโดยสังเขป ได้แก่ 1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ 2) สุตตानํ จุตฺตปาเต ญาณ 3) อาสวานํขเย ญาณ หมายถึง ญาณเป็นเครื่องรู้ระลึกชาติคือขั้นที่เป็นที่อยู่อาศัยในกาลก่อน ญาณระลึกการจุติ และการอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ญาณในความสิ้นไปของเหล่าอาสวะกิเลสซึ่งมีรูปวิเคราะห์ขยายความอธิบายไปอีกว่า ญาณนฺติ ติสฺโส วิชา วิชา 3 ประการก็ชื่อว่า “ญาณะ” (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2558) ซึ่งอรรถกถาเวรัญชกัณฑ์ เรื่อง ปุพเพนิวาสกถา ได้อธิบายรูปวิเคราะห์ไว้อย่างรัดกุมภาษาบาลีแบบสมาสที่เกี่ยวข้องกับคำศัพท์ว่า “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ” โดยแยกศัพท์ออกเป็นสามศัพท์ ได้แก่ ปุพเพนิวาส + อนุสสติ + ญาณ ดังต่อไปนี้คือ ปุพเพนิวาสตี ปุพเพ อตฺตชาติสุ นิฏฺฐชฺชกฺขนฺธา ปุพเพนิวาสานุสสติ ยาย สติยา ปุพเพนิวาสํ อนุสสติ ปุพเพนิวาสานุสสติฯ ญาณนฺติ ตาย สติยา สมฺปยุตฺตํ ญาณํฯ (วิ.มหา.อ. (บาลี) ปจโม ภาค 1-12/154-157.) ขั้นที่ตนเคยอยู่แล้วในกาลก่อน คือในอดีตชาติ ชื่อว่า “ปุพเพนิวาส” (ขั้นที่ตนเคยอยู่แล้วในกาลก่อน) พระโยคาวจรย่อมตามระลึกได้ถึงขั้น ที่ตนเคยอาศัยอยู่ในกาลก่อนด้วยสติใด สตินั้นชื่อว่า “ปุพเพนิวาสานุสสติ” ในคำว่า “ปุพเพนิวาสานุสสติ” นี้ ญาณที่สัมปยุตด้วยสตินั้น ชื่อว่า “ญาณ” โดยมีคำอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงบรรจุจุดตถกถาน ฌ ควงไม้ ศรีมหาโพธิ์แล้วทรงทำมานั้นให้เป็นบาทแห่งวิปัสสนา เป็นบาทแห่งอภิญญา และเป็นบาทแห่งนิโรธ โดยทรงแสดงวาระพระบาลี ที่อาศัยสมาธิว่า “โส เอวํ สมาหิตเต จิตฺเต เมื่อจิตเป็นสมาธิอย่างนี้” ซึ่งจิตที่เป็นสมาธิอย่างนี้คือ ปริสุทฺธํ ปริสุทฺธิํ ปริโยธาเต ผองฺโส อนนฺคเณ ไม่มีกิเลสเหมือนเนินในใจ วิตฺตูปกฺกิเลส ปราศจากความเศร้าหมอง มุทฺตญฺเต เป็นธรรมชาติข้าของอ่อนนุ่มอบรมดี กมนฺนียะ ควรแก่การทำงานทางใจ เหมือนทองคำธรรมชาติที่ขัดสนิมออกดีแล้ว ฐฺชิตเต เป็นจิตตั้งมั่นอยู่ในธรรมอันบริสุทธิ์ อานนฺชฺชปฺตเต จิตมีสมาธิที่ศรัทธาประคองไว้ มีวิริยะประคองไว้ไม่หวั่นไหวเพราะความเกลียดคร้าน มีสติประคองไว้ไม่หวั่นไหวเพราะความประมาท มีสมาธิประคองไว้ไม่หวั่นไหวเพราะความฟุ้งซ่าน มีปัญญาประคองไว้ไม่หวั่นไหวเพราะอวิชา ถึงความสว่างไม่หวั่นไหวเพราะความมืดคือกิเลส จิตลักษณะนี้จึงควรแก่อิทธิหารมีประการต่างๆ (วิ.มหา.อ. (ไทย) ภาค 1-12/215-219.) แน่นอนว่าจิตที่ผ่านการอบรมจนสามารถระลึกชาติได้นั้นจำเป็นจะต้องประกอบด้วยสมาธิ ในองค์อิทธิบาทธรรม คือ ฉันทสมาธิปธานสังขาร วิริยสมาธิปธานสังขาร จิตตสมาธิปธานสังขาร วิมังสาสมาธิปธานสังขาร ผ่านปัจจัยการ 12 ปัจจัย ก็ได้ หรือปฏิบัติผ่านโพชฌงค์ 7 ประการ ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “โพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้) 7 ประการนี้ ที่ภิกษุเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมให้วิชา 3 ประการบริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ประการ คือ 1) สติสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้) 2) ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเพ้นธรรม) 3) วิริยสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร) 4) ปีติ สัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิมใจ) 5) ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ) 6) สมาธิสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น) 7) อุเบกขาสัมโพชฌงค์ (ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความมีใจเป็นกลาง เพราะเห็น

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ตามเป็นจริง” (อง.ทสก. (ไทย) 24/102/243.) ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของจิตอันอบรมแล้วอย่างนี้ จิตย่อมบริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว สามารถน้อมนำจิตไป เพื่ออุปเพนิวาสานุสติญาณ ทำให้ระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ คือ 1 ชาติไปจนถึง 100,000 ชาติบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏฏกับ และวิวัฏฏกับเป็นอันมากบ้าง ว่า “ในภพนั้นเรามีชื่ออย่างนั้นมีตระกูล มีวรรณะ มีอาหาร เสวยสุข ทุกข์ และมีอายุอย่างนั้นๆ จุตจากภพนั้นจึงมาเกิดในภพนี้ ย่อมระลึกชาติก่อนได้หลายชาติ พร้อมทั้งลักษณะทั่วไป และชีวประวัติอย่างนี้” (ขุ.ป. (ไทย)31/105/163.) ซึ่งการเดินทางข้ามเวลาที่บรรดานักวิทยาศาสตร์พยายามจะพิสูจน์ด้วยวิทยาการปัจจุบันตามสมการฟิสิกส์ของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ในการพบปริภูมิเวลา 2 ตำแหน่งที่อยู่ห่างไกลให้มาบรรจบกัน เพื่อเกิดทางลัดในการพบมิติทั้ง 4 ได้แก่ 3 มิติ คือ ความกว้าง ความยาว ความสูงในจักรวาล เชื่อมโยงกับมิติที่ 4 คือ เวลา จนเกิดรูหนอน หรืออุโมงค์เวลาในการเดินทาง โดยจะต้องใช้พลังงานเป็นลบในการต่อต้านแรงโน้มถ่วง และนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันยังหาพลังงานที่ต่อต้านแรงโน้มถ่วงชนิดนี้ไม่พบ นอกจาก พลังงานมืด ที่เชื่อกันว่าจะทำให้เกิดสภาพหมุนวนเป็นรอบจากอดีตไปสู่อนาคต หรือจากปัจจุบันย้อนกลับไปสู่อดีต เหมือนกับการคนกาแพในแก้ว อีกทั้งการใช้อนุภาคชนิดหนึ่งที่สามารถอยู่ในหลายสถานที่โดยพร้อมกันอย่างไม่สูญสลายได้ด้วย วิทยาการของฟิสิกส์ควอนตัม (BBC NEWS ไทย, 2561) แต่สำหรับพุทธศาสนานั้นมีอธิบายหมายเอาบุคคลที่จะระลึกชาติได้ต้องเข้าถึงจุดที่สว่างที่สุดในจักรวาลก็คือหัวใจของเราเจริญสมาธิจนได้ฌาน แล้วเอาฌานเป็นพื้นฐานไปสู่ญาณทัศนะ จึงจะสามารถระลึกชาติได้ดังที่พระอรรถกถาจารย์อธิบายไว้ว่า “อุปเพนิวาสญาณของพวกเดียริยเป็นเช่นกับแสงหิ่งห้อยของพระสาวกทั้งหลายเป็นเช่นกับแสงประทีป ของพระอัครสาวกเป็นเช่นกับแสงดาวประกายพุกฤษ์ของพระปัจเจกพุทธะทั้งหลายเป็นเช่นกับแสงพระจันทร์ ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นเช่นกับแสง สุริยมณฑลพินดวง” (ที.ม.อ. (ไทย) ภาค 2-/1/2-3.) เพราะเมื่อเห็นภพในอดีตของตนแล้วย่อมทำลายเปลือกไข่ คืออวิชชาที่ปกปิดชั้น 5 อันเคยอยู่อาศัยมาก่อน หลังจากนั้นพระมหาสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมี พึงน้อมจิตไปเพื่อญาณเป็นเหตุรู้การเกิด และการดับของสัตว์ทั้งหลาย ที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ โดยอยู่ในหมวดหัวข้อเดียวกันกับ ทิพพจักขุญาณ ซึ่งอรรถกถาเวรัญชกัณฑ์ทวิณณนา อธิบายทิพยจักขุประสาทว่าเกิดขึ้นด้วยกำลังแห่งภาวณา คือ วิริยะ มีความรุ่งเรืองเป็นอันมากด้วยการกำหนดถือเอาแสงสว่าง ผู้ที่เห็นเพียงการดับไม่เห็นการเกิด ย่อมมีความเห็นผิดคืออูจเฉติฐิ เห็นว่าขาดสูญ ส่วนผู้ที่เห็นความเกิดไม่เห็นความดับ ผู้นั้นก็ย่อมยึดถือว่าสัตว์ใหม่ปรากฏอยู่เนื่องนิตย์ ซึ่งพลังแห่งการเห็นรูป และแสงสว่างในสมาธินี้เป็นเหตุแห่งความบริสุทธิ์ของญาณจักขุ พระอรรถกถาจารย์จึงอธิบายด้วยปาฬิประโยค ว่า “อติกนตมานุสสิ เป็นของเหนือมนุษย์ สดเต ปสสามิ เรามองเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยตาทิพยเหมือนเห็นด้วยมังสจักขุ และ จมมานเ อุปปชขมานเ ผู้กำลังจติ กำลังอุบัติ” เช่น บุคคลผู้มีผิวพรรณไม่งามน่าเกลียดเพราะเป็นผลแห่งโทสะ ผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากเพราะเป็นผล แห่งอโลภะ ผู้มีโภชนาหารน้อยขัดสนเพราะเป็นผลแห่งโลภะ ยิ่งกว่านั้นยังสามารถเจริญกุศลแสงสว่าง (อาโลกกุศล) มุ่งหน้าต่อนรกเบื้องล่างเห็นสัตว์นรกก็ทราบได้ว่าทำกรรมชื่อนี้ เจริญกุศลมุ่งหน้าต่อเทวโลกเบื้องบนเห็นมหาเทพเสวยมหาสมบัติก็ทราบด้วยญาณมูบคญาณ ว่าทำกรรมอย่างนี้จึงได้เทวสมบัติชื่อนี้ ด้วยจิตเป็นสมาธิในจุดตถภูมานั้น เมื่อเจริญเป็นบาทแห่งวิปัสสนาแล้วสามารถทำกิเลสอาสวะในจุดกมมาติกาเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปจากใจได้ด้วยการแห่งตลอดอริยสัง 4 ได้แก่การกำจัด 1) กามาสวะ ความพอใจในกามความหมกมุ่นในกาม 2) ภวาสวะ ความพอใจในภพ ความหมกมุ่นในภพ 3) ทิฏฐาสวะ ความเห็นว่าโลกเที่ยง ความเห็นว่าสัตว์เบื้องหน้า แต่ตายแล้วจะเกิดอีกก็หาไม่ได้ จะไม่เกิดอีกก็หาไม่ได้ มีความเห็นไปข้างทิฏฐิที่ถือเอาโดยวิปลาส เป็น มิจฉาทิฏฐิ 4) อวิชชาสวะ ความไม่รู้ในทุกข์แห่งลิมคืออวิชชา อุกุศลมูลคือโมหะ (อภิ.วิ. (ไทย) 35/937/586.) ญาณนี้จึงเป็นเครื่องรู้ว่าชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

อยู่จบแล้ว ซึ่งพลังแห่งอัสวักขยญาณสามารถตัดกิเลสทำให้กรรมที่มีอยู่ก็ไม่มีปฏิสนธิ (วิ.มหา.อ. (ไทย) ภาค 1-12/227-239.)

พลาณภาพแห่งสมาธิ ก่อเกิดวิชาแปดประการ

วิชา 8 ประการนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในสามัญญผลสูตรโดยเพิ่มเติม อานูภาพที่เกิดจากพลังแห่งสมาธิ อีก 5 ประการเพิ่มขึ้นมาจากวิชา 3 ประการข้างต้น (บุพเพนิวาสานุสสติญาณ, จุตูปปาตญาณ, อัสวักขยญาณ) ดังนี้คือ 1) วิปัสสนาญาณ 2) มโนมยิทธิญาณ 3) อิทธิวิธิญาณ 4) ทิพโสตธาตุญาณ 5) เจโตปริยญาณ ซึ่งบุคคลผู้อบรมจิตให้เกิดสมาธิด้วยการนำใจที่ชั้ตสายคิดไปในเรื่องราวมากมาย ให้มารวมหยุดตรงจุดอันเป็นที่ตั้งตั้งเดิมภายในกลางกาย ใจก็จะหยุดนิ่งจิตเป็นประภัสสรสว่างโพล่งภายใน เมื่อมีใจสงบสว่างดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจักสามารถบรรลุฌานขั้นสูงได้เพราะการละนิรวณอันเป็นธรรมเครื่องกั้นจิตมิให้บรรลุธรรมได้มากเพิ่มขึ้นไปตามลำดับ (ปณายุทธ ฐขานโรต, 2564) สำหรับหลักธรรมอธิบายลำดับขั้นแห่งวิปัสสนาญาณเบื้องต้นพระโยคาวจรต้องน้อมจิตไปให้บริสุทธิ์ผุดผ่องเป็นสมาธิปราศจากกิเลสปราศจากความเศร้าหมองตั้งมั่นไม่หวั่นไหวจึงจะเกิดญาณทัสสนะรู้ชัดเจนว่ากายของเราที่คุ่มกันเป็นรูปร่าง เกิดจากบิตมมารดาเจริญวัยมาด้วยโภชนาหารเป็นของไม่เที่ยงยอมกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา เหมือนกับว่าคนตาดีหยิบแก้วมณีไว้ในมือพิจารณาว่า ดวงแก้วนี้เจียรระไนดีแล้ว มีแปดเหลี่ยมสุกใสได้ประกายสมส่วน มีกลุ่มด้ายสีต่าง ๆ ร้อยอยู่ข้างใน ต่อมาการได้มโนมยิทธิญาณ ก็ต้องอาศัยจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ จึงจะน้อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิดแต่ใจเหมือนกับคนชักไม้จากคอกหรือคนชักดาบออกจากฝัก บ้างก็ว่าเหมือนคนดึงงูออกจากคราบ โดยรูปที่เนรมิตนั้นมีอวัยวะครบถ้วนมีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ต่อมาผู้ปรารถนาอิทธิวิธิญาณ ก็ต้องตั้งจิตเป็นสมาธิ ให้บริสุทธิ์ผ่องใสจึงจะน้อมจิตไปเพื่อแสดงฤทธิ์หลายประการ เช่น เดินทะลุฟ้ากำแพงภูเขาไปไม่ติดขัด ดำผุดดำว่ายลงในแผ่นดิน คนเดียวแสดงเป็นหลายคนหลายคนแสดงเป็นคนเดียว นั่งสมาธิเหาะไปในอากาศเหมือนนกบินไปบนเวหาส เอาฝ่ามือลูบคลำดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ เนรมิตกายไปยังพรหมโลกได้ ผู้ที่ปรารถนา ทิพโสตธาตุญาณ ก็ต้องฝึกสมาธิให้จิตบริสุทธิ์จึงจะสามารถน้อมใจไปสอดเสียงทิพย์ของเทวดาหรือเสียงของมนุษย์ที่อยู่ในที่ไกลได้ยินชัดเจนแจ่มใสเหนือประสาทหูของมนุษย์ ประการสุดท้าย คือ เจโตปริยญาณ ผู้ฝึกต้องใช้จิตที่เป็นสมาธิ อันบริสุทธิ์ผ่องใสไม่เศร้าหมอง ไม่หวั่นไหวแล้ว น้อมจิตไปกำหนดรู้ความคิดของสัตว์หรือของบุคคลอื่นว่า บุคคลเหล่านี้มีดวงจิตระคนด้วยราคะ โทสะ โมหะ ฟุ้งซ่าน หดหู่ จิตของเขาเป็นสมาธิ หรือว่าไม่เป็นสมาธิ จิตของเขาหลุดพัน หรือไม่หลุดพันเหล่านี้ เป็นต้น (ที.สี. (ไทย)9/234/77.) เมื่อพิจารณาถึงศาสตร์สมัยใหม่ของชาวตะวันตกซึ่งนำมาแปลโดยหลวงวิจิตรวาทการ เรื่องวิชาแปดประการ ได้กล่าวถึงเวลาที่ใจของคนเป็นสมาธิอย่างแรงกล้าสามารถเกิดพลังถอดเจตภูต (Astral Body) ในการเดินทางคล้ายดวงดาวที่ส่องแสงมาจากอวกาศรวมเข้ากับจิตสำนึกหรือสิ่งที่เห็นในความฝัน โดยพยายามฝึกบังคับเจตภูต ตามหลักที่เข้ากับมโนมยิทธิบุคคลนิमित หรือการฝึกสมาธิ อ้างอิงเรื่องของนายแอนดรู แร่ง ชาวอังกฤษ บันทึกการถอดกายว่า มาริภรรยา ของโยน กอล์ฟ ผู้อยู่บนเตียงคนป่วยในโรงพยาบาลห่างจากบ้านประมาณ 9 ไมล์ได้รับทุกเขวหนาดด้วยโรคเรื้อรัง เธอปรารถนาจะพบบุตรทั้งสองก่อนถึงแก่กรรม แต่คุณหมอไม่ให้ออกไปพบเพราะเป็นโรคติดต่อกันในเวลา 2 นาฬิกาของคืนนั้นนั่นเองหญิงนั้นก็มีการเหมือนคนตายดวงตาเปิดค้าง ปากอ้า ไม่มีลมหายใจ แพทย์ผู้เฝ้าไข้ก็ไม่แน่ใจว่าเธอถึงแก่กรรม หรือยัง เพราะรุ่งเช้าหญิงคนนั้นก็เหมือนคนที่ตื่นจากหลับ แล้วบอกกับมารดาของตนว่าเมื่อคืนไปอยู่กับลูกมา ส่วนทางบ้านในเวลา และวันเดียวกันดังกล่าว หญิงพี่เลี้ยงเด็กก็ตกใจตื่น เห็นมารดาของเด็กมาขึ้นริมเตียงนอน มีดวงตาสายไปมาแล้วขยับปากเหมือนจะพูด พี่เลี้ยงเด็กจะเดินเข้าไปใกล้ก็เห็นมารดาของเด็กเดินถอยห่างและออกประตูไป พี่เลี้ยงเด็กจึงโวยวายขึ้นจนชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียดมาดูแล้วคิดว่าพี่เลี้ยงเด็กคนนี้คงจะฝันไป แต่

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

เธอยืนยันว่าไม่ได้ฝันเลย ส่วนมารดาของเด็กก็ถึงแก่กรรมในเช้าวันรุ่งขึ้นนั่นเอง คุณหลวงท่านจึงสรุปพลังของจิตที่เกิดจากสมาธิโดยบังเอิญตามหลักพุทธศาสนาว่า เจตมุตของหญิงที่ใกล้ตายคนนี้ เข้ากับหลักคือเธอมีความปรารถนาแรงกล้าที่จะเห็นลูกจึงเกิดฤทธิ์ทางใจได้ เมื่อมองเห็นลูกด้วยดวงตาแล้วก็เป็นอุคคหนิมิต เมื่อมีสมาธิแน่นแนวก็นสามารถถอดกาย หรือดวงจิตออกไปได้ ดังนั้นดวงจิตจึงเป็นดังดวงไฟขาวบริสุทธิ์กระแสดวงจิตก็เหมือนแสงไฟที่ส่องออกมาจะมีกำลังเพียงไรก็สุดแต่เราสั่งสมความดีบุญกุศลมากน้อยเพียงใด (หลวงวิจิตรวาทการ, 2504)

พลาณภาพแห่งสมาธิ ก่อเกิดอภิญญาหกประการ

แม้ความรู้อันยิ่ง 6 ประการนี้มีชื่อต่างจากวิชา 8 ประการก็จริง ถึงครั้งนั้นโดยเนื้อแท้แห่งสภาวะก็เกิดจากพลังของสมาธิ และแสดงฤทธิ์ได้เช่นเดียวกับ วิชา 3 หรือวิชา 8 ประการ ตามหลักฐานที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎกวิภังคปกรณ์ หมวดญาณวิภังค์ ฉกกนิทเทส บรรดาญาณวัตตุมหวมดละ 6 นั้น ปัญญาในอภิญญา 6 คือ 1. อิทธิวิธญาณ (ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้) 2. โสตราตวิสุทธิญาณ (ความรู้ที่ทำให้มีหุทธิพิย) 3. ปริจิตตญาณ (ความรู้ที่ทำให้รู้ใจผู้อื่น) 4. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ความรู้ที่ทำให้ระลึกชาติได้) 5. จุตูปปาตญาณ (ความรู้การจุติ และเกิด) 6. อาสวักขยญาณ (ความรู้ที่ทำให้อาสวะสิ้นไป) (อภิ.วิ. (ไทย)35/805/517.) ถ้าว่าในอรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรค มหารรค ญาณกถา อิทธิวิธญาณ นิทเทส มีข้ออธิบายลักษณะแห่งการแสดงฤทธิ์เนรมิตร่างกายไว้ว่า ภิกษุจะต้องเข้าฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญญา ตั้งความปรารถนาอยากเนรมิตร่างกายเป็นร้อยเป็นพันอัตภาพ แล้วก็ทำบริกรรมภาวนาว่า ขอร่างกายของเราจงกลายเป็นร้อยร่างพันร่าง ออกจากการทำบริกรรมภาวนาแล้ว อธิษฐานจิตกำกับ ร่างกายของเธอก็จะเป็นไปตามคำอธิษฐานนั้น แต่ในอรรถกถา สังยุต พระอรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า พระโยคีควรเข้าสมาธิจิตมีฌานเป็นบาทมีนิมิตเป็นอารมณ์โดยนิมิตที่เป็นอารมณ์นั้นเกิดขึ้นด้วยสามารถแห่งวรรณะ มิใช่ด้วยสามารถแห่งบัญญัติ มีอารมณ์เดียวเท่านั้นที่เป็นรูปาวจรจตุตถฌาน เกิดขึ้นในลำดับแห่งโคตรภูจตุตถจิตดวงแรก สามารถเนรมิตร่างกายได้ไม่กำหนด เช่น เนรมิตรูปยืน เดิน นั่ง นอน พุด หรือการนิ่ง มีวัยต่างๆ ทั้ง วัยเด็ก วัยกลางคน และวัยชรา สามารถอธิษฐานจิตให้รูปนิรมิตเหล่านั้น บางรูปไว้ผมยาว บางรูปโกนผมครึ่งหนึ่ง บางรูปมีผมสีดอกเลา บางรูปห่มจีวรสีแดงครึ่งหนึ่งสีขาวครึ่งหนึ่ง สวดสรภัญญะ แสดงพระธรรมกถา ถามปัญหา แก้ปัญหา ย่อม ต้ม เย็บ ซักจีวร เดินจงกรม แล้วเข้าสมาบัติอีกครั้งก็ได้ หรือจะหายตัวกำบังกายไม่ให้บุคคลเห็น ให้เห็นเฉพาะบุคคลตามที่ตนอธิษฐานก็ได้ ทำที่มืดให้สว่าง หรือทำแสงสว่างในเวลากลางวันให้มืดก็ได้ เปิดฝยสิ่งที่ปกปิด หรือปกปิดสิ่งที่เปิดเผยก็ได้ นึกถึงสิ่งที่ตนปรารถนามีเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เมื่อยกภาชนะเปล่าขึ้นเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ก็เต็มในภาชนะนั้นก็ได้ จะให้ตนเองเปียกน้ำ หรือไม่เปียกก็ได้ (ช.ป.อ. (ไทย) ภาค 1-/102/460-465.) ในบรรดาพลังของสมาธิที่ก่อให้เกิดปาฏิหาริย์นี้ควรนำเรื่องของพระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระมาสาธก พระมหาเถระท่านเป็นผู้รักษาพระราชศรัทธาปสาทของพระเจ้าอโศก ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์อยากให้เห็นปาฏิหาริย์คือแผ่นดินไหว พระมหาเถระก็เข้าจตุตถฌานเมื่อภิญญาเป็นบาท ออกแล้วอธิษฐานให้แผ่นดินไหวในที่ประมาณ 1 โยชน์ ที่อัศจรรย์ไปกว่านั้นคือสามารถทำแผ่นดินไหวให้เกิดขึ้นเพียงครั้งผืนในด้านทิศใต้ และทิศตะวันตก ส่วนอีกซีกหนึ่งของแผ่นดินทางทิศเหนือ และทิศตะวันออกไม่มีการไหวของแผ่นดินเลย ซึ่งเมื่อพระราชาทอดพระเนตรเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้วก็ถึงการตกลงพระทัยว่าพระเถระรูปนี้จะสามารถยกย่องพระพุทธศาสนาได้ (วิ.มหา.อ. (ไทย) ภาค 1-/75-76.) จะเห็นได้ว่าพลังแห่งสมาธิของพระมหาเถระนั้นยังพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นพลเหตุปัจจัยประการหนึ่งแห่งการประกาศพระสัทธรรมด้วยการส่งสมณทูตออกเป็น 8 สายได้โดยง่าย

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

พลาณภาพแห่งสมาธิในคัมภีร์พุทธโบราณ

หลังจากการกำหนดรู้ทุกข์ การละสมุทัย การเจริญมรรค และการกระทำให้แจ้งอริยผล ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เมื่อเทียบเคียงด้วยหลักตรรกธรรมดา การบรรลุธรรมนั้นไม่มีการอาศัยกำลัง พระวรกายมากมาย เช่นนี้ แต่ทำไมถึงมีกำลังอีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าญาณพละ หมายถึงกำลังพระญาณ 10 ประการ โดยอธิบายถึงความไม่หวั่นไหว ได้แก่การอุปถัมภ์ในฐานะ 10 ประการอันหมายถึงพระทศพลญาณ เพราะพระบรมศาสดาทรงรู้ฐานะและอฐานะ เป็นต้นตามเป็นจริง คือ ทรงรู้ฐานะโดยเป็นฐานะ และอฐานะโดยเป็นสิ่งมิใช่ฐานะ, ทรงรู้วิบากของกรรมสมาทาน ทั้งอดีต ปัจจุบัน และ อนาคต โดยฐานะ โดยเหตุ ตามเป็นจริง, ทรงรู้ข้อปฏิบัติที่ดำเนินไปในฐานะทั้งปวง, ทรงรู้โลกโดยเป็นอเนกธาตุ และนานาธาตุ, ทรงรู้อิริยเมตติอริยาศัยของสัตว์ทั้งหลาย, ทรงรู้อินทรีย์ของสัตว์เหล่านั้นว่ายิ่ง และหย่อน, ทรงรู้ความเศร้าหมอง ผ่องแผ้ว และการออกของฉาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ, ทรงรู้ขั้นที่เคยอาศัยในปางก่อนของสัตว์เหล่านั้น, ทรงรู้จตุติ และอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย, ทรงรู้ธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ส่วนน้อยในอภิธรรมขยายความโดยพิสดารว่า ในโลกนี้ พระตถาคตทรงทราบชัดตามเป็นจริง ซึ่งฐานะโดยเป็นฐานะ และซึ่งอฐานะโดยเป็นฐานะ แม้ข้อที่พระตถาคตทรงทราบชัดตามที่เป็นจริงซึ่งฐานะโดยเป็นฐานะ และซึ่งอฐานะโดยเป็นฐานะ ก็จัดเป็นตถาคตพละของพระตถาคต พระตถาคตทรงอาศัยพละใด ปฏิญาณฐานะอันประเสริฐสุด บันลือสีหนาทประกาศพรหมจักรท่ามกลางพุทธบริษัท พละนั้นเป็นพระญาณ 10 ประการของ พระตถาคต (ส.นิ.อ. (ไทย) ภาคที่ 2/22/67.) ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันแบบแห่งพระพุทธานุภาพโดยตรงจากสมาธิภาวะ จากคัมภีร์พุทธโบราณตามรูปประโยคภาษาบาลีถึงการเข้าถึงพระธรรมกายว่าเป็นพระพุทธรักษาลักษณะ ที่มีพลังอย่างหนึ่งดุจสายฟ้าฟาดส่งผลให้พระโยคาวจรกุลบุตร ผู้ปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีโอกาสที่จะเข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ แม้จะทรงเสด็จ ดับขันธปรินิพพานไปนานแล้ว

พลาณภาพแห่งสมาธิ ในคัมภีร์ไตรภูมิโกถ

จากต้นฉบับหนังสือไตรภูมิพระร่วงในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ราชที่ 1 พญาสิทธิผ่านกาลเวลามาจนถึงการนำเอกสารตัวเขียนอักษรขอมไทยฉบับไตรภูมิพระร่วงกรุงศรีอยุธยา 1 ผูก กรุงธนบุรี ฉบับมหาช่วยจาร 10 ผูก จนถึงไตรภูมิพระร่วงความเก่า มหาจันทร์จาร ฉบับรัชกาลที่ 1 จำนวน 10 ผูก รวมเป็น 21 ผูก ผ่านการเรียบเรียงแปลโดยฉบับราชบัณฑิตยสถานมีความตอนหนึ่งได้อธิบายว่า “อันหนึ่งภาวนา เป็นต้นว่าสวดมนต์แลสวดพระพุทธรูป และระลึกถึงคุณพ่อคุณแม่เจ้าไทท่านผู้มีคุณแก่ตนแล ภาวนาอนิจจัง(สัง)ขารแล อันหนึ่งคัลนา (การนับค่านวม)...ใจอันบังเกิดบุญในกามภูมิได้ 17,280 ดังนี้ คือว่าให้เอามหากุศล 8 ตั้ง เอาทศบุญกิริยาวัตถุ 10 คุณ แล้วเอาอารมณ์ 6 คุณ (ที่เกิดทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) เอาอธิปัตติ 4 คุณ (มีใจตรงเที่ยงแก่บุญ, พยายามกระทำบุญ, จิตมั่นคงในบุญ, พิจารณาบุญแล้วยินดีทำบุญ) เอากรรม 3 คือกายกรรม วชิกรรม มโนกรรมนั้นคุณแลเอาหินตึกะ 3 คือ หิน มัชฌิม ปณิต นั้นคุณได้ 17,280 แล” จะเห็นได้ว่าการนั่งสมาธินั้นย่อมให้เกิดพลังบุญมีอานิสงส์มากมายสามารถเวียนเกิดอยู่แต่ในสวรรค์ 6 ชั้นอันเป็นกามาวจรภูมิได้ สำหรับวิธีการปฏิบัติเพื่อเห็นพระนิพพานเมื่อภาวนาโลกุตระแล้ว ในคัมภีร์ไบลาณฉบับไตรภูมิพระร่วงนี้ ได้กล่าวว่า “เห็นไปเบื้องบนถึงพรหมโลก ถ้าแลดูเบื้องต่ำเห็นไปถึงนรกถึงใต้น้ำใต้ลม” ดังนั้นผลที่ได้จากการเจริญสมาธิภาวนาเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก มีพลาณภาพส่งผลตั้งแต่เบื้องต้นการปฏิบัติบำบัตระงับนิวรณ์ แล้วถอนตนเองเข้าสู่มรรคสังขจะจนเกิดผลจิตกิเลสบำบัดแผ่จด้วยภาวนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2544)

พลาณภาพแห่งสมาธิ ในคัมภีร์ฎีกามาลัยเทวสูตร

การวินิจฉัยชื่อคัมภีร์ โดยอ้างอิงพระมาลัยเทวเถระ คำว่า “เทวะ” หมายถึงพระมหาเถระผู้เป็นวิสุทธิเทพ มีความยินดีอยู่ในผลแห่งวิโมกข์ สมาบัติ สาราณอยู่ในอารมณ์แห่งพระนิพพาน ตั้งมั่นด้วยศีลคุณ สมาธิคุณ

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

ปัญญาคุณ สามารถเข้าฌานสมาบัติแสดงอิทธิฤทธิ์แทรกแผ่นดินไปโปรดสัตว์นรก นำข่าวสารของเหล่าสัตว์นรกมาบอกกับญาติมิตรของพวกเขาให้ทำบุญกุศล เป็นต้นว่า ถวายภัตตาหารบิณฑบาตอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติของตน เมื่อสัตว์นรกเหล่านั้นรับอนุโมทนาส่วนบุญที่ญาติอุทิศถวายแล้วได้ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เช่นเดียวกับพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า ลงไปในภพนรกด้วยอาณุภาพแห่งสมาธิภาวนานั้นย่อมยังไฟนรกทั้งหลายให้ดับพินาศ บันดาลให้อารณน้ำฝนอันเป็นทิพย์หลังลมมาสนานร่างกายของเหล่าสัตว์นรก แม้มห้อโลหกุมภี ที่เคี้ยวต้มสัตว์นรก อยู่ก็สลายหายไป หนามต้นนิ้วก็หดหายไป น้ำทองแดงที่เดือดพล่านกลายเป็นน้ำหวานเย็นมีรสน้ำผึ้ง ให้หมูสัตว์นรกได้ดื่มกินพันทุกข์ทรมานเป็นการชั่วคราว ด้วยกำลังแห่งสมาบัติ พระมาลัยเทวเถระเจ้านี้ เมื่อลงไปก็จะมีดอกบัวใหญ่ขนาดกงจักรล้อม ผุดขึ้นมารองรับเป็นอาสนะให้พระมหาเถระนั่งเหนือดอกบัวนั้น ยามที่ดอกบัวทิพย์ของพระมหาเถระเลื่อนไปหาเหล่าสัตว์นรก แม้อุฆาถ่านเพลิงก็ดับสนิท อนึ่งการที่ท่านจะขึ้นไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อนมัสการพระเกตุแก้วจุฬามณีเจดีย์ ก็ต้องเจริญสมาธิเข้าจตุตถฌานอันเป็นที่ตั้งขึ้นแห่งอภิญา ออกจากฌานนั้นแล้วร่างกายก็เบาละล่อง ขึ้นไปในอากาศงามสง่าดุจพระยาสุวรรณราชหงส์ เพียงชั่วลัดนิ้วมือเดียว ก็สามารถปรากฏกายอยู่ที่ลานพระจุฬามณีเจดีย์เบื้องหน้าเวชยันตปราสาทอินทนิลสีเขียวดจปีกแมลงทับนำทัศนากการอันตลกแต่งไปด้วยแก้วมณี 7 ประการ ซึ่งฌานในการท่องนรกเที่ยวสวรรค์นั้น มีอธิบายว่า สามารถเผาธรรมอันเป็นข้าศึก คือความวุ่นงะหาหวานอน หรือนิวรณ์ธรรมเครื่องกั้นจิตได้ โดยฌานนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ อารัมมณูปนิชฌาน ได้แก่ สมาบัติ 8 ประการ มี รูปฌาน 4 แบ่งเป็น ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อรูปฌาน 4 แบ่งเป็น อากาสาณัญจายตนะ วิญญาณัญจายตนะ อากิญจัญญายตนะ เนวสัญญานาสัญญายตนะ กับทั้งอุปจารสมาธิเหตุจตุรูปในกสิณเป็นอารมณ์ประการหนึ่ง ลักขณูปนิชฌาน ได้แก่ วิปัสสนาญาณ 10 มรรค 4 ผล 4 ซึ่งผู้ที่เข้าจตุตถฌานแล้วสามารถตั้งสมาธิเป็นเอกัคคตาจิตมีอารมณ์เดียวนี้ตั้งอยู่จนพระจันทร์พระอาทิตย์สิ้นแสงก็ได้ หรือจะเจริญวิปัสสนาก่อนแล้วเข้าสู่จตุตถฌานภายหลังก็ได้ เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งผลนิโรธสมาบัติประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่ากำลังแห่งสมาธิภาวนามีส่วนสำคัญต่อความเข้าใจ จนรู้แจ้งเห็นจริงในปรโลก คือนรก และสวรรค์ หรือภพภูมิอื่นๆ หลังจากตายไปแล้วของสรรพสัตว์ได้ (อริยธรรม ป., 2507)

พลาณภาพแห่งสมาธิ ในคัมภีร์ใบลานพระพุทธรังสีทฤษฎีญาณ

คัมภีร์นี้ได้รับความนิยมนิยมตามแบบอย่างหลักการปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐานมัคคบาลีสุมตแห่งเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช สุก ไก่เถื่อน ต่อมาพระมหาโชติปัญญา (ใจ โสธรัตน์) วัดบรมนิวาส รวบรวมคัมภีร์ใบลานกรรมฐานแล้วจึงปริวรรตแปล และจัดพิมพ์เมื่อพุทธศักราช 2479 มีเนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงปฤศนาธรรมของนักปราชญ์โบราณคัดลอกโดยพระญาณรักชิต (ปิยธโร หรือ) เพื่อเป็นเครื่องประดับสำหรับพระองค์ธรรมิกราชาธิราชเจ้าผู้ทรงธรรมสร้างสมภารกุศลหวังจะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในกาลภายภาคเบื้องหน้ามาเป็นพระราชูปถัมภ์พุทธธรรมแต่พระมหาสมณเถระจารย์ทั้งหลาย โดยปัญหาธรรมข้อที่ 9 ถิ่นว่า “พระมหาสมณะผู้ทรงพระไตรปิฎกธรรมทั้งปวงเมื่อจะดับสังขารธรรมนั้น เอาธรรมอันใดเป็นอารมณ์แลไว้จิตดีในสถานที่ใด มีวิสัยเห็นว่า ลูกพระพุทธเจ้าผู้ไม่หลงลืมสติหลับตาลงนึกถึงพระพุทธ พระธรรม เมื่อใด เอาจิตดีไปไว้ที่ช่องดวงตาทั้งสองแล้วเอาตาทิพย์ดูจิตต์อันไหวอยู่ในช่องดวงตานั้น เอาธรรมในจิตเป็นอารมณ์ระลึกถึงพระพุทธเจ้าแต่ในดวงจิต ว่าพุทโธก็ดี อนิจจังก็ดี ทุกขังก็ดี อนัตตาก็ดี อยู่ในดวงพระธรรมนั้น ด้วยเดชพระธรรมเสมือนเห็นองค์พระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในจิตนั้นไซ้ บุญจะบังเกิด ครั้นบุญบังเกิดแล้ว บาปทั้งปวงหายไป ครั้นบาปหายไปแล้ว น้ำเลี้ยงหัวใจประมาณหนึ่งข้อมือ อยู่ในหทัยวัตถุ ก็ผ่องใสดุจดวงแก้วอันประเสริฐ ครั้นผ่องใสดุจแก้วก็เปิดประตูสวรรค์ได้แล้ว” (พระมหาโชติปัญญา, 2479) จากบทความในคัมภีร์ใบลานเก่าแก่เหล่านี้จะเห็นว่าการฝึกจิตเป็นสมาธิแม้กำหนด

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

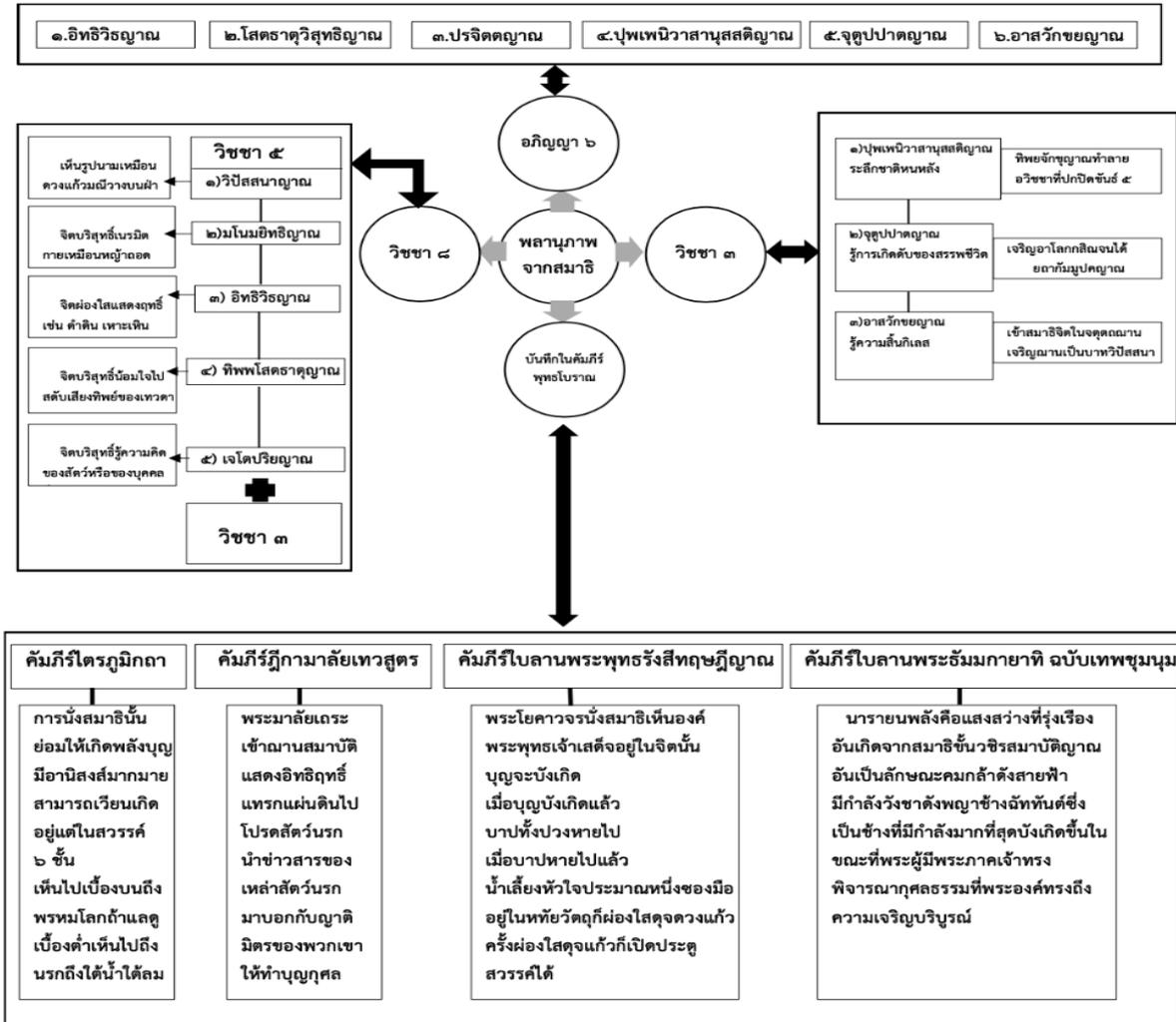
ไว้ที่เพลาดาก็สามารถเห็นดวงพระธรรม และยังบุญกุศลให้เกิด กลั่นใจให้ผ่องใส เพื่อขจัดบาปธรรมแล้วดับจิตสังขาร ละอัฐสภาพกายหยาบ เปิดประตูหนทางสวรรค์ให้กับตนเองได้ด้วยพลังแห่งสมาธิ

พลาณภาพแห่งสมาธิ ในคัมภีร์โบลานพระธัมมกายาถิ ฉบับเทพชุมนุม

คัมภีร์นี้เป็นแบบลานยาวจารึกด้วยอักษรขอม มี 10 ผูกครบ ไม่ประกบกับคัมภีร์ประดับเกล็ดหอยห่อด้วยผ้าอัตลัดแดง หน้าอังกา กี่ 1 บรรทัดที่ 1 ถึงบรรทัดที่ 5 ปริวรรตสู่อักษรบาลีไทยโดยพระภิกษุชาวกำมพูชาคือพระทอง กตทีโป และคณะ แปลความบาลี-ไทยสู่ภาษาไทย โดยผู้วิจัย และทีมงานมหาเปรียญธรรม 9 ประโยคความบาลีว่า “วชิรสมาปตติญาณัม นาม กถ ที่ชื่อว่า วชิรสมาปตติญาณนั้นเป็นอย่างไร กาลาวกณจ คจเคยย ปณฺฑร ตามพํ ปิงคลํ คนฺธํ มงฺคลํ เหมณจ อุโปสถํ ฉทฺทนต์ฺ” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ‘ช่างกาพาวกะ คังโคย บัณฺฑร ตามพะ ปิงคละ คันธะ มังคละ เหมะ อุโปสถ และ ฉทนต์’ ยํ ทสนนํ ฉทนต์านํ พลํ ตํ เอตสส ตถาคตสส นารายนสํชาตํ พลํ วุจฺจติ พลังของช่างฉทนต์ 10 เชือกเรียกว่า ‘นารายนพลังแห่งพระตถาคต’ ตตถ นาราย นาคิ รส มิโชตา นิภมฺนติ มีอรรถวิเคราะห์ว่า ‘เป็นการเปลี่ยนรัศมีอันโชติช่วง’ นารายนพลนติ วุชฺชิรํ วุจฺจติ วชิระ(สายฟ้า)ก็เรียกว่า ‘นารายนพลัง’ ‘ตสฺมา วุชฺชิรพลนติ อตฺโถ ดั่งนั้นพึงทราบอธิบายว่า เรียกว่า ‘วชิรพลัง ก็ได้’.... วุชฺชิรสมาปตติญาณัม ธมฺมกายสฺส ปวรอุณาภาสํ นาม โหตฺติติ เวทิตพฺโพ ผู้ศึกษาพึงทราบว่า ‘วชิรสมาปตติญาณ’ นี้ ได้ชื่อว่า เป็น รัศมีแห่งพระอุณาโลมอันประเสริฐของพระธรรมกาย” จากการวิเคราะห์รูปศัพท์บาลี โดยพระพรหมวชิรปัญญาจารย์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิตสาขาดันติภาษา) แห่งวัดราชโอรสารามได้วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า “นารา วุจฺจติ รสฺมิโย, ตา พหู นานาวิธา อิตฺถ อยฺนติ อุปฺปชฺชนฺตีติ นารายนํ วัตถุเป็นแดนเป็นไปแห่งรัศมีมากมายหลายชนิด ชื่อว่า นารายณะ (นารา บทหน้า อย ธาตุในความหมายว่าไป,เป็นไป ลง ยุ ปัจจัย แปลง ยุ เป็น อน จะแปลว่า เพชร แก้ววิเชียร หรือวชิระก็ได้” (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต), 2550) หมายถึง กำลังของแสงสว่างที่รุ่งเรืองอันเกิดจากสมาธิ ขึ้นวชิรสมาปตติญาณ อันเป็นลักษณะคมกล้าดังสายฟ้า มีกำลังวังชาดังพญาช่างฉทนต์ซึ่งเป็นช่างที่มีกำลังมากที่สุดบังเกิดขึ้นในขณะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาคุณธรรมที่พระองค์ทรงถึงความเจริญบริบูรณ์ ณ อารามเชตวันของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ณ กรุงสาวัตถี แล้วทรงเปล่งพุทธอุทานคาถา มีพระอรธกถาจารย์อธิบายไว้ ตามอรธกถาอาหุสุตฺร ขุททกนิกาย อุทาน ชัจจันธวรรคที่ 6 ปัจจเวกขณสุตตวันณนา ความว่า “ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทสฺสนะ เป็นเบื้องต้น จนถึงสมาบัติมหาวชิรญาณ 2,400,000 โภกฺกิ ปัจจเวกขณเทศนาญาณอันเป็นวิสัยแห่งสมันตปีฎฐานซึ่งมีนัยหาที่สุดมิได้ ญาณที่ประกาศอธยาศัยเป็นต้นของสัตว์ทั้งหลายผู้หาที่สุดมิได้ในโลกธาตุ อันหาที่สุดมิได้เหมือนกัน อันถึงแล้วซึ่งความเจริญเต็มทีแห่งการบำเพ็ญพระบารมี และการเจริญมรรค ตลอดจนหาที่สุดมิได้ กระทำพุทธคุณอันบ่าหน้าต่อมณสิการให้เป็นนรรค ๆ คือ ให้เป็นกอง ๆ ด้วยอำนาจพระหฤทัยว่า ธรรมอันหาโทษมิได้ แม้เหล่านี้มีอยู่ในเรา” (ขุ.อุ.อ. (ไทย) -/53/416.) ซึ่งในศัพท์สันสกฤต ตามคัมภีร์วัชรเศขรสุตฺร ได้ให้คำนิยามว่า “วัชรธาตุ” หมายถึง พุทธปัญญาที่มีความมั่นคงยั่งยืนแข็งแกร่งตัดแบ่งไม่ได้ไม่แตกหักไม่ถูกทำลายด้วยไฟ สือถึงยานพาหนะแก่นำไปสู่ความเป็นพุทธะได้อย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่านารายนพลัง ของพระธรรมกายนี้มีกำลังมากมายมหาศาลพร้อมกับความสว่างโชติช่วงจันตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณได้ (Phrakhrupalad Nayokworawat(Sudham Sudhammo) and the DIRI team, 2562 B.E.)

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

องค์ความรู้

สรุป

พลังแห่งสมาธิมีคุณอนเนกอนันต์ทำให้บุคคลธรรมดาสามารถบรรลุคุณวิเศษ คือ วิชา 3 วิชา 8 และ อภิญญา 6 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นรวมถึงสามารถเจริญญาณ ทั้งอารัมมณูปนิชฌาน ทั้งลักขณูปนิชฌาน ให้เป็นบาทแห่งอภิญญาบรรลุสมาบัติได้ รวมถึงหลักฐานในคัมภีร์พุทธโบราณตั้งแต่ไตรภูมิพระร่วง คัมภีร์ปฏิภาษามาลัยเทวสูตร คัมภีร์ใบลานพระพุทธรังษีทฤษฎีญาณ และคัมภีร์ใบลานพระธัมมกายาที ฉบับเทพขุมนุมน ก็ล้วนแต่อธิบายขยายความ ถึงบุคคลผู้ได้บรรลุสมาธิแล้วสามารถไปนรกสวรรค์ได้ ดุจพระมาลัยเทวเถระ หรือมีกำลังแห่งพระธรรมกายเฉกเช่น นารายณ์พลัง อันสว่างไสวทรงกำลังตั้งพญาช้างสาร 10 ตระกูล ก่อเกิดวชิรสมาบัติญาณเป็นเครื่องสนับสนุนการตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แม้ว่าศาสตร์ตะวันตกทั้งหลายจะพยายามหาช่องว่างแห่งกาลเวลาทางหลักฟิสิกส์ หรือทดสอบภพภูมิการถอดจิตของบุคคลผู้ใกล้จะละสังขารก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถพิสูจน์ทราบถึงพลังของสมาธิตามคัมภีร์พุทธศาสนาได้ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ จึงจำเป็นต้องฝึกสมาธิตามหลักพุทธศาสตร์ จนจิตสะอาด สว่างสงบ แล้วจึงซาบซึ้งถึงคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

วารสารมจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2567)

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552,2553,2555,2556,2557,2559,2560). **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552,2553,2555,2556,2557,2559,2560). **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชนิดา จันทราศรีไสล. (2557). **หลักฐานธรรมกายในคัมภีร์พุทธโบราณ ฉบับวิชาการ 1**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด.
- ปณายุทธ ฐานานโรต. (2564). “การศึกษาวิเคราะห์ศิลปะในสามัญญผลสูตร”. **วารสาร มจร บาลีศึกษาศาสตร์ โสปริทรรศน์** ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564,
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต).(2550). ศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยง เชียง.
- พระมหาโชติปัญญา. (2479). **หนังสือพุทธรังษิณฤทธิญาณ ว่าด้วยสมถแลวิปัสสนากัมมัฏฐาน 4 ยุค.** กรุงเทพมหานคร: วัดบรมนิวาส.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2558). **คัมภีร์อภิธานวรรณนา, คาถาที่ 153**. กรุงเทพมหานคร: ชมรมนิรุกติศึกษา วัดมหาธาตุ.
- พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาละลักษมณ์). (2459). **พระบาลีปิฎก, ภาคสาม ภ ถึง พ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณินดี.
- มนุษย์จะสร้าง “โทมัสแมชชีน” ไว้เดินทางข้ามเวลาได้จริงหรือไม่ ? . BBC NEWS ไทย. (208) 5 ย่อหน้า, 2. <https://www.bbc.com/thai/international-4546624>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (2504). **วิชาแปดประการ จิตตานุภาพ พุทธานุภาพ ความฝัน**.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ส. ธรรมภักดี.
- อริยธรรม ป. (2507). **ฎีกามาลย์เทวสูตร โดยพิสดาร สำนวนเทศนา ปุจฉา วิสัชนา (เล่มเดียวจบ)**, พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยง เชียง เลขที่ 223.
- Phrakhrupalad Nayokworawat (Sudham Sudhammo) and the DIRI team. (2562 B.E./209). **Dhammakaya in Dhammakayadi Scripture (The Thepchumnum Edition)**. Nakomphathom: Rung Silp Printing Co., Ltd, Dhammachai International Research Institute of New Zealand and Australia.